

DOI: 10.31866/2410-1311.45.2025.325054

УДК 719:061.2]-025.12:355.01(477-651.2:470-651.1)

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В УКРАЇНІ: ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ

Юлія Трач

Доктор культурології, професор,
Київський національний університет
культури і мистецтв
Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2963-0500
e-mail: trach.yuliia@knukim.edu.ua

Для цитування:

Трач, Ю. (2025). Культурна спадщина в Україні: ініціативи щодо збереження та оптимізації захисту. *Питання культурології*, 45, 194–209. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325054>

Мета статті — виявити ініціативи різного характеру на рівні держави, фахової спільноти, активістів та ін. щодо культурної спадщини України в умовах російської збройної агресії. *Результати дослідження*. Висвітлено ініціативи міжнародних організацій, громадськості та представників сфери культури щодо збереження та оптимізації захисту культурної спадщини в Україні в умовах війни. Звернено увагу на дослідження фахівців, які, зокрема, акцентують на необхідності розробок, спрямованих на відновлення об'єкта архітектури після ураження різними типами зброї. Розглянуто міжнародні заходи (конференції, форуми), ухвалені резолюції, рекомендації, декларації щодо культурної спадщини в Україні, співпрацю з міжнародними організаціями, освітні ініціативи, результати секторальних аналізів і звітів, документаційні ініціативи за підтримки українських і закордонних організацій. *Наукова новизна* полягає у виявленні ініціатив різного характеру на рівні держави, фахової спільноти, активістів та ін. щодо культурної спадщини України в умовах російської збройної агресії і на цій підставі підтвердження необхідності застосування комплексного підходу до її ефективного захисту, що охоплює законодавчі ініціативи, міжнародну співпрацю, застосування цифрових технологій та активну участь громадянського суспільства. *Висновки*. Акцентовано, що збереження культурної спадщини України в умовах російської збройної агресії є критично важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та залучення різних рівнів управління — від державних органів до міжнародних інституцій і громадянського суспільства. Україна активно інтегрує міжнародні ініціативи та юридичні механізми для посилення захисту своєї культурної спадщини. Спільні проекти з реставрації та охорони спадщини, підтримка волонтерських рухів та освітні ініціативи є важливими елементами загальної стратегії збереження культурної спадщини. Проекти, спрямовані на документування пошкоджень, цифрову інвентаризацію та створення електронних реєстрів культурних

пам'яток, значно підвищують рівень їхнього захисту. Зрештою, ефективний захист культурної спадщини України можливий лише за умови комплексного підходу, що містить законодавчі ініціативи, міжнародну співпрацю, застосування цифрових технологій та активну участь громадянського суспільства. Синергія цих напрямів забезпечить не лише збереження національних культурних цінностей, але і їхню адаптацію до нинішніх викликів та інтеграцію у глобальний культурний простір.

■ **Ключові слова:** культурна спадщина; пам'ятки культури; документаційні ініціативи; проекти з відновлення об'єктів культурної спадщини

■ Вступ

Культурна спадщина є основою національної ідентичності та історичної пам'яті народу. В умовах війни її збереження набуває особливого значення, зважаючи, що цілеспрямоване знищення пам'яток культури та історичних об'єктів є не лише матеріальною втратою, а й спробою стерти національну самобутність. Україна, зіткнувшись із масштабними викликами, пов'язаними з російською збройною агресією, змушена шукати нові механізми захисту своєї культурної спадщини, поєднуючи зусилля державних інституцій, міжнародних організацій, громадських ініціатив і фахової спільноти. Дослідження проблематики збереження культурної спадщини під час війни дає змогу не лише оцінити масштаби завданих збитків, а й з'ясувати ключові напрями та механізми, необхідні для ефективного захисту історико-культурного надбання України в майбутньому.

Питання збереження та оптимізації захисту культурної спадщини в умовах збройної агресії активно обговорюється не лише в публічному просторі, але й фахівцями та дослідниками. Так, громадські ініціативи зі збереження культурної спадщини, реалізовані упродовж 2022–2023 рр., аналізуються у статті В. Надольської (2024). Авторка зазначає, що саме започаткування та реалізація низки ініціатив, залучення до них міжнародних інституцій допомогло захистити пам'ятки від можливих руйнувань, напрацювати протоколи дій захисту культурної спадщини в умовах війни, провести документування воєнних злочинів проти культурних цінностей, використати новітні інформаційні технології для оцифрування об'єктів спадщини та матеріалів, пов'язаних із ними. Умови функціонування історико-культурної спадщини та музеїв України під час воєнних дій, а також досвід застосування віртуальних засобів збереження та популяризації вивчає О. Бірвова (2023). У статті В. Молочка (2024) «Проблеми післявоєнної відбудови культурної спадщини України» аналізуються розбіжності, з якими стикаються реставратори у мирний час та під час післявоєнної відбудови зруйнованих об'єктів культурної спадщини. Дослідник зазначає, що під час війни основними чинниками ураження є різні види бойового озброєння, а наслідками ураження зі зброї є звичайні природні чинники негативного впливу — осідання, замокання, біообростання. З огляду на те, що основні причини аварійного стану пам'яток культурної спадщини принципово відрізняються від причин аварійного стану в мирний час, автор переконаний, що це вимагатиме появи нових розробок, спрямованих на відновлення об'єкта архітектури після ураження авіабомбою, ракетами, безпілотниками, після артилерійського обстрілу чи вибухової хвилі.

Практики міжнародної взаємодії щодо збереження культурної спадщини України в умовах війни досліджує М. Рогожа (2023). Авторка констатує надання міжнародної допомоги на консервацію зруйнованого, а також міжнародну взаємодію у питанні оцифрування культурної спадщини України і створенні умов її збереження. Дослідниця реконструює правове забезпечення збереження культурної спадщини, що, на її думку, може слугувати контекстом української ситуації, і звертає увагу на різочу «відмінність у ставленні до надбань культурної спадщини людства під час воєнних конфліктів оптимістичного модерного ХІХ та по-постмодерністськи релятивістичного ХХ ст.» (Рогожа, 2023, с. 10).

Узагальненню типових проблем у справі збереження культурної спадщини України під час повномасштабної російсько-української війни, винесенню з них уроків та окресленню перспектив присвячена стаття В. Чернеця та Р. Додонова (2023). Стан нерухокої культурної спадщини в умовах російсько-української війни 2014–2024 рр. аналізується у статті О. Реєнта та Г. Денисенко (2024) «Культурна спадщина України в умовах російсько-української війни: виклики та наслідки збройної агресії». Зокрема, автори акцентують, що «в умовах російської агресії державна політика у сфері культури стає важливим чинником забезпечення національної безпеки України» (с. 44).

Отже, актуальність теми зумовлена не лише безпрецедентними втратами, які зазнали українські пам'ятки архітектури, музейні колекції та археологічні об'єкти, а й необхідністю вироблення ефективної стратегії їхнього збереження та відновлення.

■ **Мета статті**

Мета статті — виявити ініціативи різного характеру на рівні держави, фахової спільноти, активістів та ін. щодо культурної спадщини України в умовах російської збройної агресії.

■ **Результати дослідження**

В Україні, за даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій України (МКСК), унаслідок повномасштабної російської агресії станом на початок листопада 2024 року зазнали пошкоджень 1179 пам'яток культурної спадщини (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024с), а вже на кінець місяця ця кількість зросла на 43 одиниці і становила 1222 об'єкти, з них національного значення — 124, місцевого — 1024, щойно виявлених — 74 (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024b). Загалом пошкоджень під час бойових дій та окупації зазнали пам'ятки культури у 18 областях та Києві, але обрахунок їхньої точної кількості неможливий, зважаючи, що значна частина територій Луганської, Запорізької, Донецької та Херсонської областей досі перебувають у тимчасовій окупації. Агресор розграбував музеї, знищив або пошкодив унікальні об'єкти архітектури та археології, зокрема, «з музеїв Херсону, Мелітополя, Маріуполя та інших міст було вивезено тисячі унікальних предметів. Серед них: стародавні артефакти, картини відомих українських художників та предмети побуту різних історичних епох» (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024a). За наявною в МКСК інформацією,

отриманою від обласних військових (державних) адміністрацій, «з шести музейних закладів п'яти деокупованих областей України викрадено 34 872 музейні предмети державної частини Музейного фонду України» (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024а). На півдні України найбільше таких об'єктів викрадено, пошкоджено, знищено у Херсонській області.

На рівні держави та міжнародних організацій, професійних спільнот і широкої громадськості не лише засуджується руйнування і пограбування культурної спадщини на окупованих рф територіях, а й вживаються конкретні заходи із запобігання втраті культурних цінностей та їх поверненню, ініціюються різні проекти, розробляються питання післявоєнної відбудови культурної спадщини України тощо. Зокрема, 12–14 червня 2024 року в Берліні відбулася Ukrainian Recovery Conference–2024 (URC2024) (*Ukraine Recovery Conference 2024*, 2024), покликана продемонструвати прогрес реформ в Україні в контексті її економічної стійкості та процесу вступу до ЄС. Участь у конференції, яка є одним із щорічних заходів, присвячених відновленню та відбудові України, взяли лідери урядів, міжнародних організацій, бізнесу та громадянського суспільства. Як зазначено на сайті Фонду Фрідріха Еберта, одного з найстаріших політичних фондів у Німеччині, вперше в межах URC теми культури (як-от збереження спадщини, людський капітал, освіта та культурна дипломатія) були інтегровані в 4 тематичні виміри форуму. У секції «Людський вимір — соціальне відновлення та людський капітал для відновлення України» відбулася дискусія, присвячена захисту та збереженню української культурної спадщини, де були озвучені тези, напрацьовані та конфірмовані конференцією у Вільнюсі, а також прозвучав заклик від МКІП зафіксувати, що 20 % усіх ресурсів відновлення та реконструкції слід спрямувати на людський вимір, де культура матиме право розраховувати на свою визначену частку (*Ukraine Recovery Conference 2024 - Side Event*, 2024).

Трохи згодом, 25 червня 2024 року, в Парламентській Раді Європи українська делегація представила резолюцію «Протидія стиранню культурної ідентичності в часи війни та миру» (Parliamentary Assembly, 2024), яка вже наступного дня була затверджена у формі рекомендацій. У документі ухвалено Розширену часткову угоду про реєстр збитків, заподіяних агресією рф проти України, як першого кроку до міжнародного механізму компенсації (Parliamentary Assembly, 2024), наголошено на важливості точного фіксування збитків, завданих культурній спадщині та культурній інфраструктурі в Україні, а також створення вичерпних списків пограбованих об'єктів та артефактів, вилучених із музеїв і археологічних пам'яток, у тому числі з Криму з 2014 року. Асамблея також звернула увагу на необхідність посилення міжнародно-правових норм щодо захисту культурної спадщини під час збройного конфлікту і рекомендувала Комітету міністрів розпочати процес співпраці з Організацією Об'єднаних Націй, Європейським Союзом та іншими відповідними організаціями для розробки правових і політичних заходів у відповідь на нові форми стирання культурної ідентичності, зважаючи на конвенції Ради Європи та інші міжнародні договори. Такі кроки, як акцентується в документі, закріплюють прагнення, зокрема, до створення більш надійних превентивних механізмів захисту матеріальної і нематеріальної культурної спадщини, а також визнання систематичного знищення культурної спадщини та

пограбування культурних цінностей порушенням прав людини і злочином проти людяності.

«Вчергове якнайрішучіше» засудив воєнну агресію «проти України всупереч нормам міжнародного права та Статуту Ради Європи» (Дішбург-Нікельс & Гельгесен, 2024) й Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи. У своїй Декларації від 2024 року Конгрес наголосив на вимозі сплати репарацій «за пошкодження історичної, культурної та релігійної спадщини» і закликав «держави-члени Ради Європи підписати й ратифікувати Фароську та Нікосійську конвенції, якщо вони досі цього не зробили, підвищувати рівень обізнаності про викрадені та розграбовані українські культурні надбання, зокрема з Криму, та активізувати зусилля з їхнього повернення Україні» (Дішбург-Нікельс & Гельгесен, 2024). Принагідно варто зазначити, що Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (2005), відома також як Конвенція Фаро, була ратифікована Україною ще 2013 року (Верховна Рада України, 2013). А 25 лютого 2025 року Україна ратифікувала й Нікосійську конвенцію Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, ставши восьмою країною у світі, яка ратифікувала цей документ, і першою, що зробила це під час повномасштабної війни. Нікосійська конвенція криміналізує дії, пов'язані зі знищенням культурної спадщини та крадіжкою культурних пам'яток (Верховна Рада України, 2025).

З метою моніторингу та запобіганню незаконним операціям з українськими культурними артефактами за кордоном з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, ОБСЄ, ФБР, Інтерпол та Європол, активно співпрацює МКСК. Слід зазначити, що «підтримку надають також організації з Європейського Союзу та інших держав-партнерів у межах обміну інформацією про викрадені предмети мистецтва та культури, а також для контролю їх пересування. Водночас проводяться інформаційні кампанії, тренінги із залученням українських фахівців та інші заходи» (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024а). Всупереч викликам війни, Україна повертає викрадене, зокрема, за даними МКСК, у 2023 році з США до України було передано 14 предметів археології, які тепер перебувають на постійному зберіганні у Національному історико-архітектурному музеї «Київська фортеця», а також шаблі доби Середньовіччя, передані на тимчасове зберігання до Національного музею історії України; з Естонії передано 274 предмети археології (золоті та срібні прикраси скіфського та римського часів, середньовічні знахідки, оздоблення упряжі хазарських вершників, монети візантійських імператорів і північноєвропейських королів тощо), «передані на тимчасове зберігання до Національного музею історії України»; «з Нідерландів передано 8 предметів археології», переданих на тимчасове зберігання до Національного музею історії України (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, 2024а).

За підтримки Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти, молоді, спорту та культури, а також у тісній співпраці з МКСК, Агенцією стійкості культури (ACURE) / Штабом порятунку спадщини (HERI), Національним музеєм Революції Гідності (Музей Майдану) Міжнародний центр вивчення питань збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM) у 2024 році

у межах своєї флагманської програми «Перша допомога та стійкість культурної спадщини у час кризи» (FAR — First Aid and Resilience for Cultural Heritage in Times of Crisis) ініціював і провів для 22 фахівців (українських музейників, пам'яткоохоронців, архітекторів, інженерів, правників, реставраторів та управлінців) тренінг першої в Україні Національної команди зі швидкого реагування та порятунку культурної спадщини. Ідея цього тренінгу полягала в тому, що

Підготовлені рятувальники культурної спадщини зможуть оцінювати й послаблювати вплив ризиків катастроф і конфліктів на всі її форми (рухому, нерухому і нематеріальну). У разі надзвичайної ситуації вони зможуть швидко розгорнутися для документування, захисту й порятунку різних типів історичних споруд, музейних, бібліотечних та архівних колекцій. Після надзвичайних ситуацій рятувальники культурної спадщини зможуть визначати пріоритети дій, стабілізувати пошкоджені цінності, сприяти відновленню та реабілітації всіх форм культурної спадщини. Вишколені рятувальники також опанують навички безпечної командної роботи з різними партнерами, зокрема зі службою реагування на надзвичайні ситуації, цивільною обороною, військовиками та фахівцями з гуманітарної допомоги. (*Підвищення спроможності щодо*, б.д.)

Наразі ICCROM та Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішніх зв'язків за фінансової підтримки програми ЄС «Креативна Європа» продовжують проведення таких тренінгів, даючи «змогу музейникам і фахівцям зі збереження спадщини підготуватися до викликів, пов'язаних з кліматичними катастрофами, збройними конфліктами та надзвичайними ситуаціями» (Агенція стійкості культури, б.д.).

У 2024 році в ЗСУ з'явився спеціальний підрозділ із захисту культурної спадщини, який працюватиме з об'єктами, розташованими у прифронтових областях і місцях бойових дій, до яких немає доступу цивільним особам. Члени підрозділу фіксуватимуть пошкодження об'єктів, відстежуватимуть дотримання норм міжнародного гуманітарного права щодо культурної спадщини, невикористання її у військових цілях (*Проблема нищення і збереження*, 2024).

Крім зусиль на рівні держави, запит на збереження культурної спадщини походить і від громадськості, бізнесу та культурних організацій, які об'єднуються для підтримки важливих проєктів. Як зазначили учасники IV міжнародної конференції «Культурна спадщина: захист культурних кордонів», «лише через активну участь громади та культурних інституцій, що працюють на загальне благо, можна побудувати стійкий зв'язок із бізнесом і створити успішні спільні ініціативи, які мають довгостроковий позитивний вплив на суспільство» (Асадчева, 2024). На цьому заході, що відбувся у жовтні 2024 року у форматі дискусійних панелей, присвячених різноманітним аспектам збереження культурної спадщини в умовах війни та практичним кейсам з її захисту, українські експерти з охорони пам'яток звернулися до ЮНЕСКО через влучання російської ракети в будівлю Держпрому — унікальної пам'ятки конструктивізму в Харкові. Проведена за ініціативи Всеукраїнської асоціації охорони культурної спадщини конференція стала міжнародною пам'яткоохоронною платформою, забезпечивши участь

представників державних органів, установ, громадських об'єднань, бізнесу, освітян, музейників і міжнародних партнерів (Асадчева, 2024).

Питання ролі міжнародної співпраці в процесах захисту культурних об'єктів під час війни та перспектив їх відновлення обговорювалося на форумі «Культурна спадщина в Україні: від збереження до повоєнного відновлення», організованому в межах програми ЄС «Креативна Європа» в серпні 2024 року. Під час заходу відбулася презентація проєктних можливостей програми та ініціатив House of Europe, панельна дискусія про архіви, бібліотеки та музеї як «три кити» культурної спадщини, а також розглядалися проблеми відновлення та охорони музеїв в умовах війни, архітектурної реставрації та реновації музеїв із фокусом на безпеку та доступність (Борова, 2024). На форумі, участь у якому взяли представники державних установ, міжнародних організацій і фахівців у сфері культури, були представлені кращі практики роботи громадськості, а на панельних дискусіях обговорені рекомендації експертів.

З метою підвищення обізнаності та рівня участі громадян у громадській діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях міжнародна неурядова організація Pact (<https://www.pactchangeslives.com/>), яка понад півстоліття працює задля поліпшення життя знедолених і соціально відчужених, 2023 року в межах розширеного мандату USAID/ENGAGE провела секторальний аналіз, щоб визначити найбільш релевантні та ефективні заходи надання допомоги, які повинні бути запроваджені у сфері захисту української культурної спадщини (*Про програму «Долучайся!»*, б.д.). У підсумковому документі «Спадщина в облозі: збереження культурної спадщини України» (Heritage Under Siege, 2023) акцентовано на безпосередньому зв'язку між культурною спадщиною і здатністю держави зберігати свою ідентичність, державність і самовизначення. Крім виявлених «давніх внутрішніх викликів» (зокрема, відсутність стратегічного бачення, недостатність фінансування та ін.), загострених зовнішніми загрозами, і підкреслення критично важливого значення захисту української культурної спадщини від російської збройної агресії та інформаційної війни, автори документа наголошують, що «наявна зовнішня підтримка має тенденцію зосереджуватися на моніторингу збитків, наданні екстреної допомоги культурним установам, підготовці фахівців зі спадщини, підтримці однорангових контактів, а також оцифруванні інвентаризації та архівів» (Heritage Under Siege, 2023). Отже, на переконання експертів — авторів документа «Спадщина в облозі: збереження культурної спадщини України», «галузеві суб'єкти мають звернути свою увагу на розробку розумної, прозорої та підзвітної державної політики, спрямованої на управління та захист культурної спадщини України, систематичне та скоординоване документування воєнних злочинів росії і залучення громадян до процесу охорони та просування унікальності України вдома та за кордоном» (Heritage Under Siege, 2023). Зрештою, експерти вказують на потребу «кращої синхронізації у сфері охорони культурної спадщини на рівні держави, громадянського суспільства та донорських програм», аргументуючи це тим, що «підтримка заходів, які посилюють участь громадян у збереженні культурної спадщини та підвищують обізнаність про важливість культури, можуть стати стратегічним інструментом протистояння агресії росії та побудови європейського майбутнього

для України» (Heritage Under Siege, 2023). У цьому напрямі Україна певний час демонструвала значний прогрес: у рейтингу Global Soft PowerIndex 2023 (визначає рівень впізнаваності країни, її репутацію та вплив) Україна посіла 37 місце серед 121 країни (Heritage Under Siege, 2023), утім, наразі займає 46 місце (Global SoftPower Index, 2025). На переконання оглядачів, «така динаміка зумовлена зниженням рівня міжнародної уваги та підтримки, яку наша країна отримувала в попередні роки. Водночас росія зберігає 16 місце в рейтингу, маючи значну підтримку серед східних союзників, попри різку критику з боку Заходу» (Brand Ukraine, 2025).

Вартий уваги й звіт, розроблений в межах проєкту RES-POL (Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine, січень 2024 – червень 2025), що здійснює «Центр “Регіональний розвиток”» Агенції економічного розвитку PPV за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зауважимо, що проєкт RES-POL має на меті посилити функціональну спроможність Міністерства культури та стратегічних комунікацій і його відомств (Українського інституту книги, Українського культурного фонду, Державного агентства України з питань мистецтва та мистецької освіти й Українського інституту національної пам’яті) та посприяти процесові вступу України до Європейського Союзу. Проєкт RES-POL охоплює чотири сектори (Мистецтво та культура, Культурна спадщина, Креативні індустрії та Медіа) та понад 20 підсекторів (індустрій і видів мистецької діяльності), діяльність яких, зокрема, спрямована на розв’язання 10 істотних питань розвитку культури (конкурентна оплата праці, ефективність державних підприємств у сфері культури, фінансування креативних індустрій, моделі фінансування культурних послуг, громади та культурна спадщина, інтеграція з ЄС та культурна політика тощо) (Сагайдак, 2024). На підставі опитування зацікавлених сторін і фахівців підсекторів «Рухомо культурна спадщина», «Нерухомо культурна спадщина», «Нематеріальна культурна спадщина», «Пам’ять та ідентичність», «Культурна спадщина, не підпорядкована Міністерству культури» було виокремлено низку проблем, розв’язання яких необхідне задля оптимізації захисту культурної спадщини України:

- культурні репресії на окупованих територіях, «стирання» української культури, що становлять ознаки геноциду на культурній основі;
- культурна спадщина, як і сфера культури загалом, не належить до системи національної безпеки. Брак стратегії збереження спадщини та несвоєчасне реагування на виклики, спричинені війною, загрожує втратою культурної спадщини;
- законодавство в секторі культурної спадщини несистематизоване й має багато неузгоджених нормативно-правових актів. Регулювання підпорядковане різним міністерствам. Загалом ідеться про приблизно 30 законів і понад 500 нормативно-правових актів;
- деградація та занепад усіх типів об’єктів культурної спадщини, їхній незадовільний стан. Свідоме доведення об’єктів культурної спадщини до руйнування;
- відтік людей із сектору культурної спадщини;
- невідповідність оплати праці потребам і рівню кваліфікації працівників. Низька оплата праці унеможливорює сталий розвиток інституцій-операторів і посилює кадрову кризу;

- брак сучасних фондосховищ;
- брак верифікованої зведеної бази даних усіх установ, які зберігають державний музейний фонд. Брак базових цифрових даних про об'єкти культурної спадщини;
- дефіцит спеціалістів належного рівня підготовки та експертності, спричинений проблемами у вищій державній освіті (Сагайдак, 2024).

Цей звіт найбільш докладно й об'єктивно описує наявні проблеми збереження культурної спадщини, водночас пропонуючи перелік конкретних кроків, інструментів політики та стратегічні гіпотези для кожного з підсекторів.

Серед низки документальних ініціатив, а точніше 98 проєктів, що «походять з різних середовищ і відображають широкий спектр мотивацій: збереження культурної спадщини, документування перебігу бойових дій, збір доказів про воєнні злочини та звірства, відстеження руйнувань інфраструктури та будівель, фіксація множинності щоденних досвідів та побуту війни» (*Про каталог*, б.д.), на увагу заслуговує HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab. Це «інфраструктура надійних даних про українську спадщину», створена для системної цифровізації та оперативного і повного документування культурних втрат України внаслідок російської агресії. Упродовж часу реалізації проєкту (20.09.2022–27.05.2024 рр.) зусиллями HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab в 59 експедиціях у 12 областях України було обстежено понад 784 об'єкти (*Моніторинг спадщини заради*, б.д.). Основні «фокуси роботи» організації — «це документування руйнувань культурних пам'яток, крадіжок і переміщення музейних колекцій та інших випадків культурного геноциду проти України. ... Фаховість, надійність та експертизу отриманих матеріалів забезпечують пам'яткоохоронці, мистецтвознавці та архітектори-реставратори, які співпрацюють з HeMo» (*Документування воєнних злочинів*, б.д.). Зібрана інформаційна база «допоможе системно та комплексно планувати відновлення пам'яток, а також відстоювати інтереси України проти росії у Міжнародному кримінальному суді за злочини проти культури» (*Моніторинг спадщини заради*, б.д.). У відкритому доступі (на сайті heritage.in.ua) представлено «стислі звіти, в основі яких є документування фахівців ініціативи, що додатково засвідчує достовірність матеріалів у базі даних HeMo» (*Документування воєнних злочинів*, б.д.).

Один з останніх проєктів, пов'язаних зі збереженням культурної спадщини і підтримуваних різними недержавними організаціями, є проєкт «Оператори спадщини», що реалізується за підтримки приватного українського фонду «Фундація ЗМІН» (*Оператори спадщини*, б.д.). Цей проєкт створює майданчик, або платформу, для взаємодії професіоналів у сфері культури, охорони спадщини, туризму, архітектури та дизайну, а також знаходження партнерів, підрядників або односторонців. По суті, буде створено каталог, що міститиме інформацію про профілі підприємців, компаній, громадських організацій, ініціатив тощо, дотичних до сектору культурної спадщини. Передбачається, що платформа стане центром ухвалення рішень для аналітики стану сфери та комунікації між реставраторами, митцями, активістами та громадськістю.

Фінансово, як і раніше, сектор культурної спадщини підтримує Український культурний фонд (УКФ), який на 2025 рік анонсував конкурс проєктів за відповід-

ною програмою. Метою проектів за ЛОТом 2 «Кроссекторальні проекти зі збереження культурної спадщини» із загальним бюджетом у €29 млн є підтримка проектів, «які використовують цифрові технології у секторі Культурної спадщини під час створення культурно-мистецького продукту, зокрема диджиталізація фондів — музейних, архівних, бібліотечних; створення віртуальних музеїв — 3D-зйомка, 3D-обробка, 3D-моделювання, 3D-друк, 3D-мапування; віртуальна, доповнена, змішана реальність тощо» (Український культурний фонд, б.д.). Як зазначено на сайті УКФ, перевага надаватиметься проектам, «які сприяють збереженню культурної спадщини та української мови та їх ролі у формуванні унікальної національної ідентичності; підвищують конкурентоспроможність українського культурно-мистецького продукту та популяризують його серед глобальної аудиторії» (Український культурний фонд, б.д.).

Отже, міжнародна співпраця, застосування цифрових технологій, документування пошкоджень і створення електронних реєстрів, а також ініціативи волонтерських і професійних об'єднань свідчать про посилення уваги до проблеми збереження культурної спадщини в Україні та її значущість у глобальному контексті.

■ Висновки

Збереження культурної спадщини України в умовах російської збройної агресії є критично важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та залучення різних рівнів управління — від державних органів до міжнародних інституцій і громадянського суспільства. Значні втрати у сфері культурної спадщини, зокрема руйнування та розкрадання пам'яток, потребують оперативних заходів щодо їхнього захисту, моніторингу та повернення. Україна активно інтегрує міжнародні ініціативи та юридичні механізми для посилення захисту своєї культурної спадщини. Ратифікація Нікосійської конвенції, участь у міжнародних форумах і співпраця з організаціями на кшталт ЮНЕСКО, Інтерполу та ОБСЄ сприяють виробленню ефективних стратегій збереження національних надбань. Окрему роль відіграють громадські ініціативи та залучення культурних інституцій і бізнесу до процесів відновлення культурних об'єктів. Спільні проекти з реставрації та охорони спадщини, підтримка волонтерських рухів та освітні ініціативи є важливими елементами загальної стратегії збереження культурної спадщини.

Помітним чинником у цьому напрямі є посилення цифрової трансформації у сфері збереження спадщини. Проекти, спрямовані на документування пошкоджень, цифрову інвентаризацію та створення електронних реєстрів культурних пам'яток, значно підвищують рівень їхнього захисту. Використання технологій 3D-сканування, віртуальної та доповненої реальності тощо забезпечує можливість не лише збереження інформації про втрачені об'єкти, але й сприяє їх відновленню у майбутньому. Зрештою, ефективний захист культурної спадщини України можливий лише за умови комплексного підходу, що містить законодавчі ініціативи, міжнародну співпрацю, застосування цифрових технологій та активну участь громадянського суспільства. Синергія цих напрямів забезпечить не лише збереження національних культурних цінностей, але і їхню адаптацію до нинішніх викликів та інтеграцію у глобальний культурний простір.

Список посилань

- Агенція стійкості культури. (б.д.). *Головна*. Facebook. Взято 27 січня 2025 року з <https://www.facebook.com/ACURE.Ukraine>
- Асадчева, Т. (2024, 1 листопада). Культурна спадщина: охорона та відновлення - у Києві відбулася міжнародна конференція. *Вечірній Київ*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/104460/>
- Бірьова, О. (2023). Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. *Грані*, 26(5), 90–94. <https://doi.org/10.15421/1723106>
- Борова, Г. (2024). *Культурна спадщина в Україні: від збереження до повоєнного відновлення*. Інформаційна платформа «Громадськість». <https://ndo.lg.ua/news/1096-kulturna-spadschina-v-ukra-n-v-d-zberezhennja-do-povo-nnogo-v-dnovlennja.html>
- Верховна Рада України. (2013, 19 вересня). *Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства* (Конвенція № 581-VII). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719#Text
- Верховна Рада України. (2025, 26 лютого). *Євгенія Кравчук: Ратифікація Нікосійської конвенції – важливий крок для захисту культурних цінностей і культурної спадщини України*. Офіційний вебпортал парламенту України. <https://cutt.ly/crt4C5y3>
- Дішбург-Нікельс, М., & Гельгесен, Г. М. (2024, 15 жовтня). *Знищення культурної спадщини в Україні: декларація 9*. Congress of Local and Regional Authorities. <https://rm.coe.int/dec-9-2024-ukr/1680b22529>
- Документування воєнних злочинів російської армії проти культурної спадщини України*. (б.д.). Каталог Дослідницьких Ініціатив. Взято 27 січня 2025 року з <https://mostdocumentedwar.org/project/dokumentuvannya-voyennyh-zlochyniv-rosijskoyi-armiyi-proty-kulturnoyi-spadshhynu-ukrayiny/>
- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. (2024а, 14 листопада). *Евакуація культурної спадщини: культурні цінності з 55 музеїв і бібліотеки України врятовано від війни*. <https://mcsc.gov.ua/news/evakuaciya-kulturnoyi-spadshhynu-kulturni-czinnosti-z-55-muzeyiv-i-biblioteku-ukrayiny-vryatovano-vid-vijny/>
- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. (2024b, 5 грудня). *1222 пам'ятки культурної спадщини постраждали в Україні через російську агресію*. <https://mcsc.gov.ua/news/1222-pamyatky-kulturnoyi-spadshhynu-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/>
- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. (2024с, 4 листопада). *1179 об'єктів культурної спадщини постраждали в Україні через російську агресію*. <https://mcsc.gov.ua/news/1179-obyektiv-kulturnoyi-spadshhynu-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/>
- Молочко, В. (2024). Проблеми післявоєнної відбудови культурної спадщини України. *Просторовий розвиток*, 9, 65–73. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.9.65-73>
- Моніторинг спадщини заради відновлення. Результати проектів документування втрат культурної спадщини*. (б.д.). HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab. Взято 27 січня 2025 року з <https://www.heritage.in.ua/>

- Надольська, В. (2024). Громадські ініціативи зі збереження об'єктів культурної спадщини в Україні (2022–2023 рр.). В В. Смолій (Ред.), *Втрати нерухомих пам'яток України під час російсько-української війни в 2022–2023 рр.: фіксація та дослідження* (с. 138–143). Інститут історії України. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25890/1/zb_Kota_138-143.pdf
- Оператори спадщини: актуальність проекту під час війни та після.* (б.д.). ReHERIT. Взято 27 січня 2025 року з <https://reherit.org.ua/aktualnist-proyektu-operatory-spadshhyny-pid-chas-vijny-ta-pislya/>
- Підвищення спроможності щодо планування першої допомоги та відновлення культурної спадщини України.* (б.д.). Взято 27 січня 2025 року з https://www.iccrom.org/sites/default/files/2024-02/ukr_1_ec_ukraine_call_for_applications_2024_icccrom.pdf
- Про каталог.* (б.д.). Каталог документальних ініціатив. Взято 27 січня 2025 року з <https://mostdocumentedwar.org/pro-nas/>
- Про програму «Долучайся!».* (б.д.). Взято 27 січня 2025 року з <https://engage.org.ua/prohrama-spyriannia-hromadskij-aktyvnosti-doluchajsia/>
- Проблема нищення і збереження культурної спадщини під час війни. Яким був для нас 2024 рік?* (2024, 26 грудня). Радіо Культура <https://ukr.radio/news.html?newsID=106174>
- Реєнт, О., & Денисенко, Г. (2024). Культурна спадщина України в умовах російсько-української війни: виклики та наслідки збройної агресії. *Український історичний журнал*, 6, 44–65. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.06.044>
- Рогожа, М. (2023). Збереження культурної спадщини України в умовах війни: практики міжнародної взаємодії. *Українські культурологічні студії*, 1(12), 10–14. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).02](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).02)
- Сагайдак, О. (2024). Істотні питання політики: культурна спадщина. Базовий звіт. <https://doi.org/10.70719/respol.2024.01>
- Український культурний фонд. (б.д.). *ЛОТ 2. Кроссекторальні проекти зі збереження культурної спадщини.* Взято 27 січня 2025 року з https://ucf.in.ua/m_lots/676e5af879b05f102b16e002
- Чернець, В., & Додонов, Р. (2023). Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни: уроки і перспективи. *Вісник Науково-дослідного інституту українознавства*, 1(1), 47–61.
- Brand Ukraine [[@brandukraine.org.ua](https://brandukraine.org.ua)]. (2025, 20 лютого). *Сьогодні BRAND FINANCE опублікували свіжі результати Глобального індексу м'якої сили 2025. Україна втратила дві позиції та опустилася на 46 місце.* Instagram. https://www.instagram.com/brandukraine.org.ua/p/DGS3z9AI-x0/?img_index=1
- Global SoftPower Index 2025.* (2025). Brand Finance. <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-soft-power-index-2025-digital.pdf>
- Heritage Under Siege: Safeguarding Ukraine's Cultural Legacy.* (2023, August 8). <https://engage.org.ua/ukrainska-kulturna-spadshchyna-sektoralnyj-analiz/#>
- Parliamentary Assembly. (2024, June 10). *Countering the erasure of cultural identity in war and peace.* (Recommendation 2280). <https://pace.coe.int/en/files/33686/html>
- Ukraine Recovery Conference 2024 - Side Event.* (2024). Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://www.fes.de/en/ukraine-recovery-conference>

Ukraine Recovery Conference 2024. (2024, June 10–12). <https://www.alda-europe.eu/events/ukraine-recovery-conference-2024/>

References

- Ahentsiia stiikosti kultury [Agency for Cultural Resilience]. (n.d.). *Holovna* [Home]. Facebook. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.facebook.com/ACURE.Ukraine> [in Ukrainian].
- Asadcheva, T. (2024, November 1). Kulturna spadshchyna: okhrona ta vidnovlennia - u Kyievi vidbulasia mizhnarodna konferentsiia [Cultural heritage: protection and restoration - an international conference was held in Kyiv]. *Vechirniy Kyiv*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/104460/> [in Ukrainian].
- Birova, O. (2023). Istoryko-kulturna spadshchyna Ukrainy: tsyvrovi tekhnologii zberezheniia ta populiaryzatsiia v umovakh voiennykh dii [Historical and cultural heritage of Ukraine: Digital preservation technologies and popularization in the context of military operations]. *Grani*, 26(5), 90–94. <https://doi.org/10.15421/1723106> [in Ukrainian].
- Borova, H. (2024). *Kulturna spadshchyna v Ukraini: vid zberezheniia do povoiennoho vidnovlennia* [Cultural heritage in Ukraine: from preservation to post-war restoration]. Informatsiina platforma "Hromadskist". <https://ndo.lg.ua/news/1096-kulturna-spadschyna-v-ukra-n-v-d-zberezheniia-do-povo-nnogo-v-dnovlenniia.html> [in Ukrainian].
- Brand Ukraine [@brandukraine.org.ua]. (2025, February 20). *Sohodni BRAND FINANCE opublikuvaly svizhi rezultaty Hlobalnogo indeksu miakoi syly 2025. Ukraina vtratyla dvi pozysii ta opustylasia na 46 mistse* [Today BRAND FINANCE has published the latest results of the Global Soft Power Index 2025. Ukraine lost two positions and dropped to 46th place]. Instagram. https://www.instagram.com/brandukraine.org.ua/p/DGS3z9AI-x0/?img_index=1 [in Ukrainian].
- Chernets, V., & Dodonov, R. (2023). Zakhyst kulturnoi spadshchyny v umovakh povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny: uroky i perspektyvy [Protection of cultural heritage in the context of a full-scale Russian-Ukrainian war: lessons and prospects]. *Visnyk Naukovo-doslidnogo instytutu ukraïnoznavstva*, 1(1), 47–61 [in Ukrainian].
- Dishburh-Nikels, M., & Helhesen, H. M. (2024, October 15). *Znyshchennia kulturnoi spadshchyny v Ukraini: deklaratsiia 9* [The destruction of cultural heritage in Ukraine: Declaration 9]. Congress of Local and Regional Authorities. <https://rm.coe.int/dec-9-2024-ukr/1680b22529> [in Ukrainian].
- Dokumentuvannia voiennykh zlochyniv rosiiskoi armii proty kulturnoi spadshchyny Ukrainy* [Documenting the Russian Army War Crimes Against Ukrainian Culture]. (n.d.). Catalogue of Documenting Initiatives. Retrieved January 27, 2025, from <https://mostdocumentedwar.org/project/dokumentuvannia-voyennykh-zlochyniv-rosijskoyi-armiyi-proty-kulturnoyi-spadshchyny-ukrayiny/> [in Ukrainian].
- Global SoftPower Index 2025*. (2025). Brand Finance. <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-soft-power-index-2025-digital.pdf> [in English].
- Heritage Under Siege: Safeguarding Ukraine's Cultural Legacy*. (2023, August 8). <https://engage.org.ua/ukrainska-kulturna-spadshchyna-sektoralnyj-analiz/#> [in English].
- Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. (2024a, November 14). *Evakuatsiia kulturnoi spadshchyny: kulturni tsinnosti z 55 muzeiv i biblioteky Ukrainy*

- vriatovano vid viiny* [Evacuation of cultural heritage: cultural values from 55 museums and libraries of Ukraine saved from war]. <https://mcsc.gov.ua/news/evakuacziya-kulturnoyi-spadshhyny-kulturni-czinnosti-z-55-muzeyiv-i-biblioteky-ukrayiny-vriatovano-vid-vijny/> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. (2024b, December 5). *1222 pamiatky kulturnoi spadshchyny postrazhdaly v Ukraini cherez rosiisku ahresiiu* [1222 monuments of cultural heritage were damaged in Ukraine due to Russian aggression]. <https://mcsc.gov.ua/news/1222-pamyatky-kulturnoyi-spadshhyny-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. (2024c, November 4). *1179 obektiv kulturnoi spadshchyny postrazhdaly v Ukraini cherez rosiisku ahresiiu* [1179 objects of cultural heritage suffered in Ukraine due to Russian aggression]. <https://mcsc.gov.ua/news/1179-obyektiv-kulturnoyi-spadshhyny-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/> [in Ukrainian].
- Molochko, V. (2024). Problemy pisliavoiennoi vidbudovy kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Challenges of the post-war reconstruction of the cultural heritage of Ukraine]. *Spatial Development*, 9, 65–73. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.9.65-73> [in Ukrainian].
- Monitorynh spadshchyny zarady vidnovlennia. Rezultaty proektiv dokumentuvannia vtrat kulturnoi spadshchyny* [Heritage monitoring for recovery. Results of projects documenting the loss of cultural heritage]. (n.d.). HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.heritage.in.ua/> [in Ukrainian].
- Nadolska, V. (2024). Hromadski initsiatyvy zi zberezhennia obektiv kulturnoi spadshchyny v Ukraini (2022-2023 rr.) [Public initiatives for the preservation of cultural heritage sites in Ukraine (2022-2023)]. In V. Smolii (Ed.), *Vtraty nerukhomykh pamiatok Ukrainy pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny v 2022-2023 rr.: fiksatsiia ta doslidzhennia* [Losses of immovable monuments of Ukraine during the Russian-Ukrainian war in 2022-2023: recording and research] (pp. 138–143). Institute of History of Ukraine. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25890/1/zb_Kota_138-143.pdf [in Ukrainian].
- Operatory spadshchyny: aktualnist proiektu pid chas viiny ta pislia* [Heritage operators: the relevance of the project during and after the war]. (n.d.). ReHERIT. Retrieved January 27, 2025, from <https://reherit.org.ua/aktualnist-proyektu-operatory-spadshhyny-pid-chas-vijny-ta-pislya/> [in Ukrainian].
- Parliamentary Assembly. (2024, June 10). *Countering the erasure of cultural identity in war and peace*. (Recommendation 2280). <https://pace.coe.int/en/files/33686/html> [in English].
- Pidvyschennia spromozhnosti shchodo planuvannia pershoi dopomohy ta vidnovlennia kulturnoi spadshchyny Ukrainy* [Increasing capacity for first aid planning and restoration of Ukraine's cultural heritage]. (n.d.). Retrieved January 27, 2025, from https://www.iccrom.org/sites/default/files/2024-02/ukr_1_ec_ukraine_call_for_applications_2024_icccrom.pdf [in Ukrainian].
- Pro katalog* [About]. (n.d.). Catalogue of Documenting Initiatives. Retrieved January 27, 2025, from <https://mostdocumentedwar.org/pro-nas/> [in Ukrainian].
- Pro prohramu "Doluchaisia!"* [About USAID/ENGAGE]. (n.d.). Retrieved January 27, 2025, from <https://engage.org.ua/prohrama-spriyannia-hromadskij-aktyvnosti-doluchaisia/> [in Ukrainian].

- Problema nyshchennia i zberezhenia kulturnoi spadshchyny pid chas viiny. Yakym buv dlia nas 2024 rik?* [The problem of destruction and preservation of cultural heritage during the war. What was 2024 like for us?]. (2024, December 26). Radio Kultura <https://ukr.radio/news.html?newsID=106174> [in Ukrainian].
- Reient, O., & Denysenko, H. (2024). *Kulturna spadshchyna Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: vyklyky ta naslidky zbroinoi ahresii* [Cultural Heritage of Ukraine in the Conditions of the Russo-Ukrainian War: Causes and Consequences of Armed Aggression]. *Ukrainian Historical Journal*, 6, 44–65. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.06.044> [in Ukrainian].
- Rohozha, M. (2023). *Zberezhenia kulturnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh viiny: praktyky mizhnarodnoi vzaiemodii* [Saving ukrainian cultural heritage during the war: practices of international interactions]. *Ukrainian cultural studies*, 1(12), 10–14. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).02](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).02) [in Ukrainian].
- Sahaidak, O. (2024). *Istotni pytannia polityky: kulturna spadshchyna. Bazovyi zvit* [Essential policy issues: cultural heritage. Baseline report]. <https://doi.org/10.70719/respol.2024.01> [in Ukrainian].
- Ukraine Recovery Conference 2024 - Side Event*. (2024). Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://www.fes.de/en/ukraine-recovery-conference> [in English].
- Ukraine Recovery Conference 2024*. (2024, June 10–12). <https://www.alda-europe.eu/events/ukraine-recovery-conference-2024/> [in English].
- Ukrainian Cultural Foundation. (n.d.). *LOT 2. Krossektoralni proieky zi zberezhenia kulturnoi spadshchyny* [LOT 2. Cross-sectoral projects for the preservation of cultural heritage]. Retrieved January 27, 2025, from https://ucf.in.ua/m_lots/676e5af879b05f102b16e002 [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2013, September 19). *Ramkova konventsia Rady Yevropy pro znachennia kulturnoi spadshchyny dlia suspilstva* [Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society] (Convention No. 581-VII). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719#Text [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2025, February 26). *Yevheniia Kravchuk: Ratyfikatsiia Nikosiiskoi konventsii - vazhlyvyi krok dlia zakhystu kulturnykh tsinnosteï i kulturnoi spadshchyny Ukrainy* [Yevheniia Kravchuk: Ratification of the Nicosia Convention is an important step for the protection of cultural values and cultural heritage of Ukraine]. Official webportal of the Parliament of Ukraine. <https://cutt.ly/crt4C5y3> [in Ukrainian].

CULTURAL HERITAGE IN UKRAINE: INITIATIVES ON PRESERVATION AND OPTIMISATION OF PROTECTION

Yuliia Trach

*Doctor of Cultural Studies, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-2963-0500
e-mail: trach.yuliia@knukim.edu.ua*

The aim of the article is to identify initiatives of various kinds at the level of the state, professional community, activists, et al. regarding the cultural heritage of Ukraine in conditions of military aggression. *Results.* The initiatives of international organisations, residents and representatives of the cultural sphere on preserving and optimising the protection of Ukrainian cultural heritage in conditions of war are highlighted. Attention is drawn to the studies of specialists, who, in particular, emphasise the necessity in developments aimed at restoring an architectural object after its damage by various types of weapons. International events (conferences, forums), adopted resolutions, recommendations, declarations on cultural heritage in Ukraine, cooperation with international organisations, educational initiatives, results of sectoral analyses and reports, documentation initiatives with the support of Ukrainian and foreign organisations are studied. *The scientific novelty* grounds on identifying the initiatives of various nature at the level of the state, professional community, activists, et al. regarding the cultural heritage of Ukraine in conditions of military aggression and, on this basis, confirming the need to apply a comprehensive approach to its effective protection, which includes legislative initiatives, international cooperation, use of digital technologies and active participation of civil society. *Conclusions.* It is emphasised that in the context of military aggression, the preservation of Ukraine's cultural heritage is a critically important task that demands a comprehensive approach and the involvement of various government levels, from state bodies to international institutions and civil society. Ukraine actively integrates international initiatives and legal mechanisms in order to strengthen the protection of its cultural heritage. Joint projects in restoring and protecting the heritage, support of volunteer movements and educational initiatives are important elements of the overall strategy in preserving the cultural heritage. Projects aimed at documenting damage, digital inventory and creating electronic registers of cultural monuments significantly increase their protection level. Ultimately, the effective protection of Ukrainian cultural heritage is possible only with a comprehensive approach that includes legislative initiatives, international cooperation, use of digital technologies and active participation of civil society. The synergy of these directions can ensure not only the preservation of the national cultural values, but also their adaptation to nowadays challenges and integration into the global cultural space.

Keywords: cultural heritage; cultural monuments; documentation initiatives; projects in restoring objects of the cultural heritage

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.